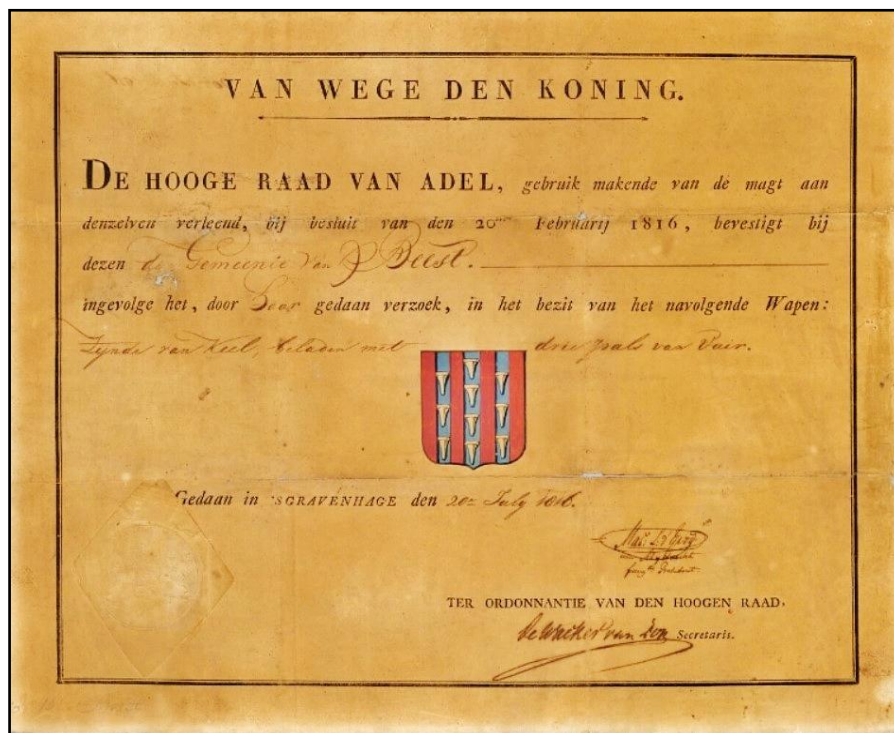

Het wapen van Beesd

Bij besluit van 24 december 1814 kreeg de Hoge Raad van Adel de opdracht om de bestaande wapens van alle steden, dorpen, heerlijkheden, districten en 'corporatiën' te inventariseren. Op 5 januari 1815 zond de Raad een oproep aan de lokale besturen om hun wapen in te sturen. Aan het verzoek werd massaal gevolg gegeven. Dit had het gevolg dat de koning onmogelijk op korte termijn wapens kon verlenen of bevestigen. Bij besluit van 20 februari 1816 kreeg de Raad de opdracht om bestaande wapens namens de koning te bevestigen.

Nieuwe wapens werden echter door de koning zelf verleend op voordracht van de Raad.

Op 20 juli 1816 bevestigde de Hoge Raad van Adel het wapen van de gemeente Beesd. Op het wapendiploma werd het wapen omschreven als 'zijnde van keel (rood) beladen met drie pals van vair.' Tevens werd op het diploma het wapen afgebeeld. Omdat het wapen bevestigd werd blijkt dat Beesd vóór 1816 dit wapen al voerde.

*Wapendiploma aanwezig in het archief van het gemeentebestuur van Beesd, 1811-1977.
(Regionaal Archief Rivierenland, toeg.nr. 2144, inv.nr. 2500).*

Op dezelfde datum werd het wapen van de gemeente Waardenburg bevestigd. Het wapen werd omschreven als 'zijnde van keel beladen met drie pals van vair en chef van goud.'

Op 7 oktober 1818 bevestigde de Hoge Raad van Adel het wapen van de 'Ambachts-Heerlijkheid Nerijnen.' Het wapen werd omschreven als 'zijnde een rood schild waarop drie blauwen palen beladen met zilveren lampen, het hoofd van goud waarop drie hamers.'

De beschrijving van laatste twee wapens en de afbeelding van het wapen van Beesd zijn op zijn minst onzorgvuldig te noemen.

In de periode waarin deze wapens bevestigd werden kwam het nogal eens voor dat er Franse heraldische termen gebruikt werden bij de beschrijving van de heraldische wapens. Zo werd voor palen van vair of paalvair vaak het Franse woord 'pals' van vair gebruikt.

Bij de beschrijving van het wapen van Waardenburg komen we het woord 'pals' ook weer tegen en het gouden schildhoofd wordt omschreven als 'en chef' van goud. In het Frans is de omschrijving van een schildhoofd van een wapenschild echter 'au chef.'

Uit de beschrijving van het wapen van Neerijnen blijkt de ondeskundigheid van degene die het wapendiploma opstelde des te meer. De omschrijving van de drie blauwe palen beladen met zilveren lampen doet nogal vreemd aan, omdat het kennelijke palen van vair moeten zijn. Ook is de kleur van de hamers in het schildhoofd niet vermeld.

In de Betuwe, Tieler- en Bommelerwaard komen er opvallend veel wapens voor die als Châtillonwapen bekend staan, namelijk in rood drie palen van paalvair met een gouden schildhoofd waarin in de regel een heraldisch stuk is aangebracht ter onderscheiding van andere dergelijke wapens.

Vair in wapens is geen kleur, maar het betreft een gestileerde weergave van een bontwerk. Het bestaat uit samengevoegde stukjes hermelijn en 'petit-gris' dat oorspronkelijk het bont van de grijze eekhoorn was. Het bont werd gesneden in de vorm van klokjes. Vair werd gebruikt als voering van mantels die door hooggeplaatste personen gedragen werden.

Hiernaast een afbeelding van een koning uit het Westminster Psalter met een mantel die gevoerd is met vair.

Het boek is omstreeks het jaar 1250 vervaardigd en is aanwezig in de British Library te Londen.

Vair in de heraldiek wordt afgebeeld als beurtelings blauwe en zilveren klokjes waarbij de zilveren klokjes met de punt de basis van de blauwe klokjes raken. In de genoemde wapens wordt gesproken van palen van vair, maar een juiste omschrijving is echter palen van paalvair. Hierbij zijn de klokjes verticaal onder elkaar geplaatst waarbij de punten in dezelfde richting staan.

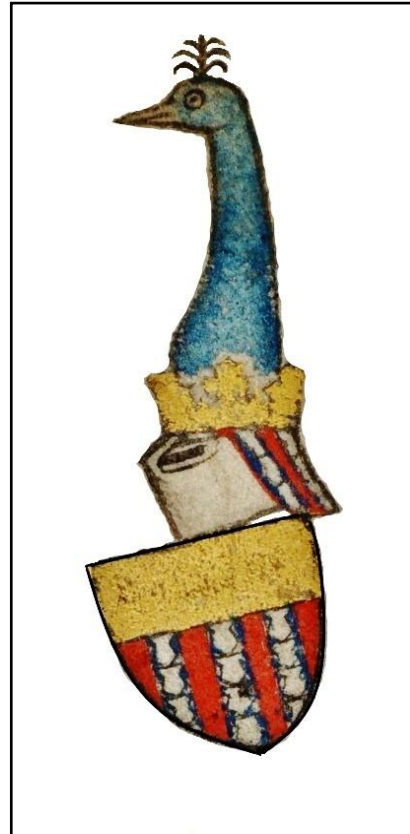
De zilveren lampen beschreven in het wapen van Neerijnen zijn mogelijk ontstaan door het door elkaar halen van het woord vair dat ook in de

Franse heraldiek gebruikt wordt en het Franse woord 'verre' dat glas betekent. De uitspraak van deze woorden is nagenoeg hetzelfde en dacht de wapenbeschrijver kennelijk hierbij aan lampen van glas. Het zogenaamde Châtillonwapen komen we tegen bij het Franse adellijke geslacht De Châtillon. Leden van dit geslacht voerde als wapen: in rood drie palen van vair of paalvair met een gouden schildhoofd.

In 1265 ruilde Rudolf I de Cock, ridder, met Otto II, graaf van Gelre, zijn goederen tussen Beesd en Leerdam en het land tussen de Lek en de Linge tegen Hiern, Neerijnen en Opijnen en tevens verkocht hij het Huis te Rhenoy met alle toebehoren aan de graaf. Opvallend is dat Rudolf hetzelfde wapen voerde als het geslacht De Châtillon. Een relatie tussen het geslacht De Cock en het geslacht De Châtillon is echter nooit aangetoond.

Op 4 juli 1292 werd een oorkonde opgemaakt met het verzoek van de ridders Rudolf II en Hendrik Coc(k), gebroeders, aan het kapittel van Sint Marie te Utrecht om de priester Godefridus te begiftigen met de kerk van Hecel (Heesselt). Aan de oorkonde is het zegel van deze Rudolf nog aanwezig met het Châtillonwapen met een leeg schildhoofd.

Aan de rechterzijde het wapen van Gerard de Cock van Waardenburg uit het wapenboek Gelre, folio 89 recto. Dit wapenboek is vervaardigd tussen 1395 en 1402. Het boek berust bij de Koninklijke Bibliotheek van België te Brussel.

Op 5 juni 1288 vond er een veldslag plaats bij Woeringen, in de buurt van Keulen, in verband met de Limburgse successieoorlog tussen Brabant en Gelre. Op 31 oktober 1288 werd een oorkonde opgemaakt waarbij hertog Jan I van Brabant zich verbond tot nakoming van de uitspraak van de

bisschop van Kamerijk naar aanleiding van de geschillen tussen de hertog en de graaf van Gelre. Eén van de edelen die zijn zegel aan de oorkonde hing was Hugo VI van Saint-Pol, ook bekend als Hugo II van Châtillon en Hugo II van Blois. In de oorkonde wordt hij Hues de Saint Poul genoemd.

Hiernaast het zegel van genoemde Hugo. De oorkonde is aanwezig bij het Gelders Archief, archief van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen, toeg.nr. 0001, inv.nr. 87. Het wapen is precies hetzelfde als het wapen van Rudolf I en II en Gerard de Cock van Waardenburg.

Op 19 juli 1414 werd door Reinald IV, hertog van Gelre en Gulik en graaf van Zutphen het Ambt van Beesd en Rhenoy ingesteld. Gijsbert Pieck werd toen als ambtman aangesteld. Het geslacht Pieck heeft tot in de 18^e eeuw een belangrijke rol gespeeld in dit ambt. Meerdere leden waren ambtman en ook bekleedden leden van dit geslacht onder andere de functie van schepenen van Beesd.

Bij het aannemen van een wapen voor een stad of dorp werd vaak uitgegaan van het wapen van het geslacht dat een belangrijke rol had gespeeld in de betreffende stad of het dorp.

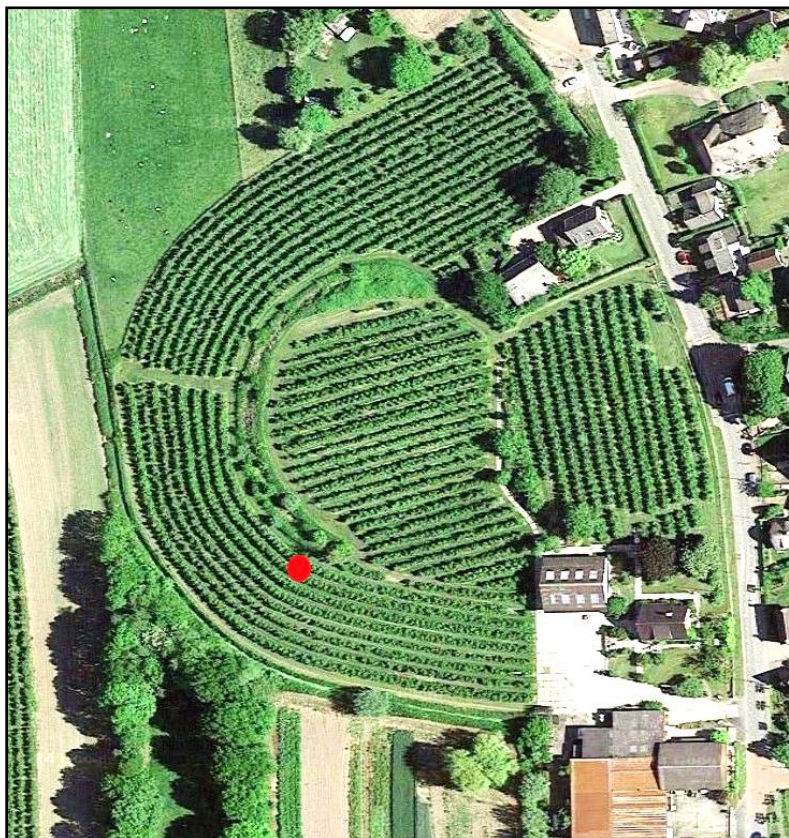
Het geslacht Pieck voerde als wapen een rood kruis op een zilveren schild. Het toenmalige bestuur van Beesd heeft zich bij het aannemen van het wapen niet gebaseerd op het wapen van het geslacht Pieck. Het toenmalige bestuur van Enspijk heeft destijds wel het wapen van het geslacht Pieck aangenomen. Leden van dit geslacht waren heer van de heerlijkheid Enspijk geweest.

Destijds heeft het bestuur van Beesd bij het aannemen van het wapen kennelijk aan het Châtillonwapen gedacht dat al in de 13^e eeuw door het geslacht De Cock gevoerd werd, maar het gebruikelijke gouden schildhoofd werd niet overgenomen.

In 1992 werd er in Rhenoy door een detector-amateur een ovalen bronzen zegelstempel gevonden. De vindplaats van het stempel was bekend bij de heer J. Wakker te Rhenoy en werd door bemiddeling van de heer A. van Balveren te Rhenoy ter kennis gebracht aan de schrijver van dit artikel.

Hiernaast een uitsnede van de plattegrond van Rhenoy. (Google Earth).

Aan de rechterzijde van de afbeelding loopt de Dorpsstraat. Op deze plek heeft het adellijk huis de Oudenborch gestaan. De contouren van de slotgracht zijn nog te zien. De vindplaats van het zegelstempel is met een stip, linksonder van het midden, aangegeven.

Door de uitvoering van het zegelstempel en het gebruikte lettertype kan gesteld worden dat het stempel in de 15^e eeuw vervaardigd en gebruikt is.

De mogelijkheid bestaat dat dit ook nog het geval zou kunnen zijn in de vroege eerste helft van de 16^e eeuw. Het stempel is voorzien van het randschrift 'S IAN VAN BEEST.' De letter S staat voor sigillum, zegel. Het wapen is het Châtillonwapen waarbij in het schildhoofd een lelie is aangebracht. Het zegelstempel is aangekocht door het Flipje- en Streekmuseum te Tiel.

*Hiernaast het gevonden zegelstempel.
(Afbeelding met toestemming van het Flipje- en
Streekmuseum).*

Het is moeilijk vast te stellen welke Jan van Beest de eigenaar van het zegelstempel in de genoemde periode geweest. In het register op de leenaktenboeken van het kwartier van Nijmegen wordt onder andere als leenman van 'die borch tot Renoy' in 1424 Johan van Beest genoemd. Uit de akte bleek niet of het de Oudenboch betrof. In latere akten wordt gesproken van een 'huis en hofstad geheeten Renoy.'

De heer A. F. Verstegen heeft uitgebreid onderzoek gedaan naar de leenmannen en –

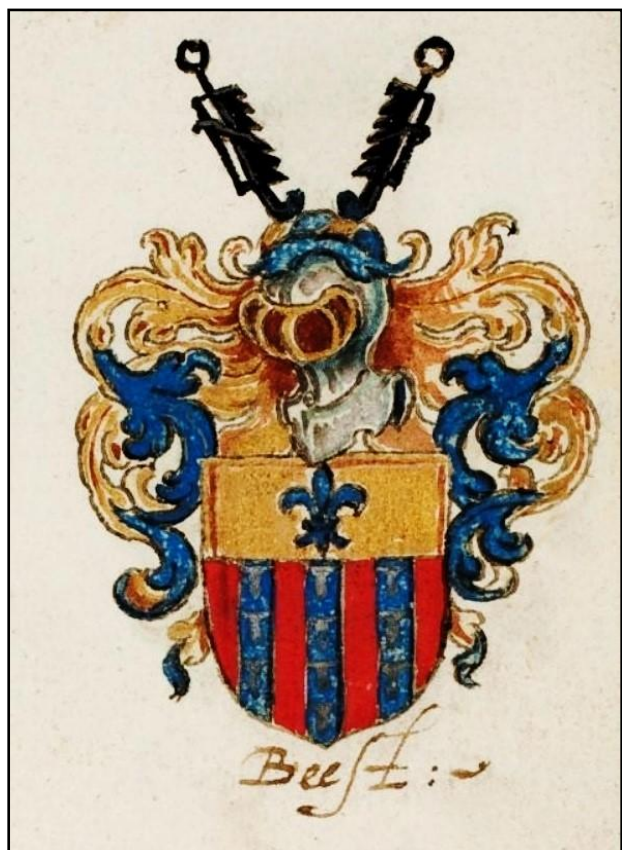
vrouwen van zowel de Oudenborch en het Huis en Hofstad te Rhenoy. Uit het onderzoek is gebleken dat meerdere leden van het geslacht Van Beest leenman of leenvrouw van het Huis en Hofstad, genoemd 'Reijnoij' zijn geweest. In 1430 erfde de zoon van genoemde Johan, ook Johan van Beest genaamd, het leen. In juli 1553 erfde weer een Johan van Beest van zijn vader Dirck het leengoed. Het gevonden zegelstempel kan dus van één van de genoemde leenmannen geweest zijn.

Het complete wapen Van Beest met helm, helmteken en dekkleden komt onder andere voor in het Album Amicorum van Walraven van Haeften.

Rechts het wapen Van Beest zoals het afgebeeld is in het Album Amicorum van Walraven van Haeften. Het album is samengesteld tussen 1580 en 1607. Het album is in te zien op de website: geheugen.delhper.nl.

In de schepenbank van Rhenoy en van Beesd waren leden van het geslacht Van Bees(d)t vertegenwoordigd. In Beesd al vanaf het begin van de 14^e eeuw. In de schepenbanken van Tiel, Tuil, Zaltbommel en Zuilichem komen we ook leden van het geslacht Van Bees(d)t tegen. Zij zegelden in de regel met het Châtillonwapen met een lelie, soms een lelie met een afgesneden voet, in het schildhoofd.

Er zijn echter ook zegels van personen Van Beesd(e) bekend die een afwijkend wapen voerden.

Het zegel van Hubertus van Beesde, schepen van Tiel. Op 24 januari 1427 hing hij zijn zegel aan een oorkonde. Het schild is voorzien van twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken met daaroverheen een rechterschuinstaak. De kleuren van dit wapen zijn niet bekend, maar het wapen doet sterk denken aan het wapen van het adellijk geslacht Van Arkel. Een niet wettige zoon, bastaard, voerde het wapen van zijn biologische vader maar voorzag het vaak met een rechterschuinstaak om het onderscheid aan te geven met de wettige nakomelingen. Het zegel is aanwezig bij het Utrechts Archief, archief van de Ridderlijke Duitsche Orde Balijs van Utrecht.

In het genoemde archief bevindt zich ook een zegel van Acrijn van Beesd. Ook hij was schepen van Tiel en hing op 15 maart 1408 zijn zegel aan een oorkonde.

Aan de rechterzijde het zegel van Acrijn van Beesd met het Châtillonwapen en de lelie in het schildhoofd.

Op 6 februari 1625 trouwden in de St. Jacobskerk te Utrecht Dirck Wilmsen, jonggesel van 'Biest' wonende 'achter 't Vleeshuijs' te Utrecht met Delijaentgen Gerrits, jonge dochter van Utrecht, wonende aan het Vreeburg. In een akte van 5 augustus 1650, opgemaakt bij notaris W. van der Houve te Utrecht, komt Dirck voor als Dirck Willems van Beesdt, vleeshouwer en burger te Utrecht. Hij wordt vermeld als mede-erfgenaam van zijn broer Anthonis Willems van Beesdt.

Nazaten van Dirck voerden als heraldisch wapen in rood drie palen van paalvair.

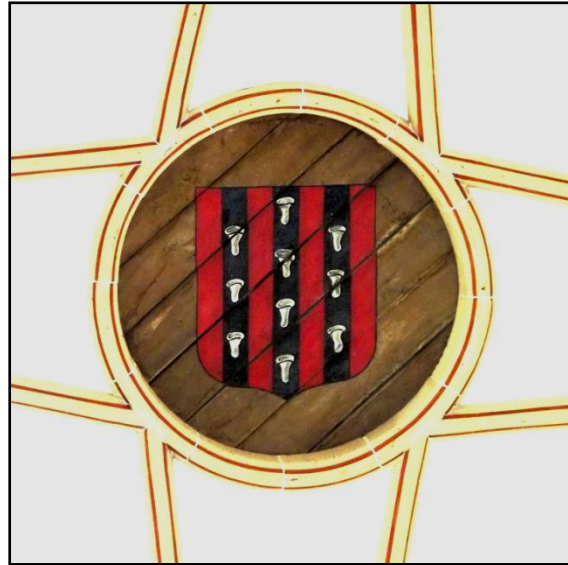

Links het wapen van Gerard Wernard van Beest. Het wapen komt voor in het boek 'Namen en wapenen van de heeren REGENTEN van BARBARÆ & LAURETII Gasthuysen' te Utrecht. Het boek berust bij het Utrechts Archief, archieven bewaard bij het stadsbestuur van Utrecht, toeg.nr. 709, inv.nr. 1256.

Dit wapen komt nagenoeg overeen met het wapen van de voormalige gemeente Beesd met het verschil dat het wapen van de gemeente in de middelste paal vier klokjes heeft. Bij de beide wapens is er ruimte tussen de klokjes.

Vanaf de begane grond in de toren van de St. Pieterskerk te Beesd is op het plafond het wapen van Beesd te zien. De toren is geen eigendom van de kerkelijke gemeente maar van de burgerlijke gemeente.

Rechts het geschilderde wapen. De schilder heeft de klokjes op de blauwe palen nogal vreemd weergegeven.

Bij besluit van de gemeenteraad van Beesd van 21 maart 1963 werd de gemeentevlag vastgesteld 'bestaande uit een veld van keel waarin drie palen van azuur (blauw), beladen met respectievelijk drie, vier en drie ongekeerde, elkander niet aanstotende klokjes van zilver.' Op 5 december 1962 was het ontwerp van de gemeentevlag naar de Hoge Raad van Adel gestuurd. De Raad kon zich in het algemeen verenigen met het ontwerp, echter met de opmerking dat het onjuist was om op de buitenste blauwe palen minder klokjes te tekenen dan op de middelste, hoewel het gemeentewapen deze samenstelling had. 'Palen van vair zijn immers stroken bont van petit gris met witte staartjes' aldus de Raad.

Op 1 januari 1978 werd de gemeente Beesd opgeheven en bij de inmiddels ook opgeheven gemeente Geldermalsen gevoegd. Hierbij kwam ook het gemeentewapen en de gemeentevlag te vervallen en gingen deze verder door als dorpswapen en dorpsvlag. Alhoewel beide niet helemaal voldoen aan de heraldische regels zijn het wapen en de vlag van waarde om de identiteit van het dorp te bewaren en om als symbool te dienen voor de hele dorpsgemeenschap.

Dick G. van Maren.

Bronnen.

Gelders Archief.

Archief van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen, toegangsnummer 0001.

Regionaal Archief Rivierenland.

Archief van het gemeentebestuur van Beesd, 1811-1977, toeg.n. 2144, inv.n. 546.

Archief van het gemeentebestuur van Waardenburg, 1811-1920, toeg.n. 2140, inv.n. 118.

Archief van de gerechtsbank van het ambt van Beesd en Rhenoy, 1539-1811.

Utrechts Archief.

Archief van het Kapittel van Sint Marie te Utrecht, toeg.n. 221, inv.n. 907.

Archief 34-4 Notarissen in de stad Utrecht 1560-1905, inv.n. 412, akte nummer 16.

Trouwboek Nederduits-Gereformeerde gemeente Utrecht, toeg.nr. 711, inv.nr. 94.

Literatuur.

Maanen van, R. H. C. Bestuurders Beesd (1328) 1539-1811.

Nagtegaal, H. K. Heraldisch vademecum.

Sloet baron, Mr. J. J. S en Veen, van Dr. J. S. Register op de Leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen.

Verstegen, A. F. Huis Rhenoy en Burcht Aldenborg Rhenoy. (Website acquoy-westbetuwe.nl)

Websites.

www.collectiegelderland.nl/streekmuseumtiel/object/bc010a95-566c-40b1-e5db-baab3087fb90

<https://data.collectienederland.nl/search/?q=wapendiploma>

www.heraldry-wiki.com/heraldrywiki/index.php?title=Enspijk

www.hogeraadvanadel.nl